

**2. Програма економічного і соціального розвитку області на 2007 рік.** – Луцьк, головне управління економіки Волинської облдержадміністрації, 2007. – 40 с.

**3. Про соціально-економічне становище області за 2007 рік.** – Луцьк, головне управління статистики у Волинській області, 2008. – 182 с.

**4. Програма економічного і соціального розвитку області на 2008 рік.** – Луцьк, головне управління економіки Волинської облдержадміністрації, 2008. – 52 с.

**УДК 332.1:338.48(438)**

## **ТЕРИТОРІАЛЬНО РЕКРЕАЦІЙНИЙ КОМПЛЕКС ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ**

**С.С. СКАКОВСЬКА**

Проведено аналіз територіально рекреаційного комплексу та теоретико-методологічних положень просторового облаштування територій та запропоновані концептуальні підходи щодо формування стратегії ефективного розвитку рекреаційно-туристичного регіону.

An analysis territorial of rekreatsiynogo complex and теоретико-methodological positions of spatial oblashtuvannya territories is conducted and conceptual approaches are offered in relation to forming of strategy of effective development of рекреаційно-tourist region.

Ключові слова: рекреаційно-туристичний регіон, туристичний потенціал, регіональний простір, регіон, просторове облаштування, територіально рекреаційний комплекс (ТРК).

**У сучасних умовах підвищення** ефективності функціонування господарського комплексу регіонів є важливим напрямом прискорення економічного та соціального розвитку країни. Це можливо здійснити лише на основі раціонального використання їх природного,

---

©Скаковська С.С. – аспірант Національного університету водного господарства та природокористування.

екологічного, виробничого, кадрового, ресурсного, курортно-рекреаційного та туристичного потенціалу.

Володіючи багатим курортно-рекреаційним і туристичним потенціалом, регіон має всі передумови для формування високорозвиненого та рентабельного курортно-рекреаційного господарства, особливо в курортно-туристичних регіонах.

В Україні приділяється багато уваги проведенню наукових досліджень з проблем розвитку курортно-рекреаційних комплексів.

**Інноваційна школа** наукових досліджень з методології регіональної економіки, міжрегіональної та транскордонної інтеграції на основі єврорегіонів, розвитку курортно-рекреаційних комплексів Карпатського регіону сформувалася в Західному науковому центрі НАН України [9-13].

Україна володіє великою кількістю рекреаційних ресурсів, до яких належать географічні об'єкти, що використовуються чи можуть бути використані для відпочинку, туризму, лікування, оздоровлення населення. Рекреаційні ресурси поділяють на природні та соціально-економічні. Природні рекреаційні ресурси - це природні умови, об'єкти, явища, які сприятливі для рекреації - відновлення духовних і фізичних сил, витрачених під час праці, навчання, творчості. Природні рекреаційні ресурси України різноманітні. Вся її територія знаходиться в смузі кліматичного комфорту. Україна має прекрасні умови для організації відпочинку на берегах і лиманах Чорного та Азовського морів, водойм і річок, у Кримських горах та Українських Карпатах.

**До соціально-економічних** рекреаційних ресурсів належать культурні об'єкти, пам'ятки архітектури, історії, археологічні стоянки, етнографічні музеї, місця, пов'язані з життям, перебуванням видатних учених, письменників, акторів, політичних діячів, викладачів, робітників, селян та ін.

В умовах наявних міжрегіональних диспропорцій розвитку регіонів України слід звернути увагу на активізацію дії просторового чинника їх розвитку як особливого ресурсу, що характеризується певним інтегральним потенціалом. У зв'язку з цим концепція просторового облаштування території країни виступає реальною науковою основою для розробки та реалізації дійової регіональної політики, оптимізації

просторової організації та забезпечення сталого розвитку її регіонів.

**Доцільно зазначити**, що у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі розкрито різнопланові питання щодо теоретичних основ та узагальнення досвіду і просторового облаштування територіальних систем різного рівня, обґрунтовано і підходи до розв'язання проблем регіонального розвитку. На жаль, існуючі наукові розробки не охоплюють всього комплексу методологічних завдань щодо повномасштабного залучення регіонів до загальної схеми облаштування території країни, які необхідно вирішити для забезпечення їх сталого розвитку.

Формування та реалізація політики сталого розвитку регіонів, яка передбачає створення оптимальних умов для життєдіяльності населення, функціонування господарюючих суб'єктів та їх екологічної безпеки, набуває нової якості, потребуючи розробки концепції просторового облаштування території країни.

Регіон є частиною території країни, яка характеризується комплексом притаманних їй природно-географічних, економічних, екологічних та інших ознак. Регіон (країна, адміністративна область, адміністративний район) представляє собою складну соціально-економічну систему, в якій кожний елемент виконує певні функції. Система є певним цілісним утворенням єдності. Регіональна соціально-економічна система (РСЕС) є інтегральною формою просторової організації суспільства. Вона включає економічні, соціальні і екологічні процеси, які розвиваються на певній території різного ієрархічного рівня і складається із взаємозв'язаних функціональних підсистем, що об'єднані спільною метою розвитку. Кожна підсистема виконує визначені функції в системі територіального поділу праці. Територіальна і часова інтеграція суспільних процесів складає основу РСЕС. Детермінуюче значення при цьому мають цілі соціально-економічного розвитку регіону більш високого ієрархічного рівня і, в першу чергу, країни загалом.

Базова модель ТРК, яка складається з певної кількості елементів, пов'язаних прямими та зворотними зв'язками. Елементами цієї системи є група відпочиваючих, природні та

культурні комплекси, технічні системи, обслуговуючий персонал, орган управління.

Взявши цю модель за основу, уточнимо, доповнимо та адаптуємо до ринкових умов господарювання. Перш за все слід зазначити, що ТРК - система відкрита, має вхід (суспільні потреби) і вихід показники ефективності виконання нею своїх функцій). Елементи ТРК є також складними системами і по відношенню до ТРК вступають як підсистеми (рис. 1).

Центральною підсистемою ТРК є „Рекреанти”, які визначають вимоги до інших елементів ТРК. Ця підсистема характеризується обсягом і структурою рекреаційних потреб, вибірковістю і географією туристичного попиту, сезонністю і різноманітністю рекреаційних потоків. Потреби формуються під впливом таких факторів як вік, стать, соціальна належність, традиції, релігійні та національні особливості, уподобання, стан здоров'я, Вибірковість та потреби визначають основну функцію ТРК.

Підсистема „Рекреаційні ресурси та умови” їх використання займає визначальне місце в створенні ТРК. Зауважимо, що утворюючу роль можуть відігравати лише поєднання природних і антропогенних ресурсів і умов на певній території. Вони володіють певною місткістю, надійністю, комфортністю, стійкістю і характеризуються обсягом експлуатаційних запасів, площею поширення, періодом експлуатації, багаторазовістю використання в процесі обслуговування рекреантів.

Матеріально-технічна база (МТБ) та інфраструктура рекреації забезпечують життєдіяльність рекреантів (послуги розміщення, харчування, транспорту) та специфічні рекреаційні потреби (послуги лікування, оздоровлення, екскурсійне, культурне, побутове обслуговування). Цим елементам характерні місткість, різноманітність, надійність, комфортність, завантаженість, екологічність, рівень експлуатаційної (технологічної) та інженерно-будівельної підготовки.

Обслуговуючий персонал виконує функції рекреаційного та побутового обслуговування рекреантів і виробничо-технологічного забезпечення рекреаційних підприємств. Підсистемі властиві наступні ознаки: чисельність

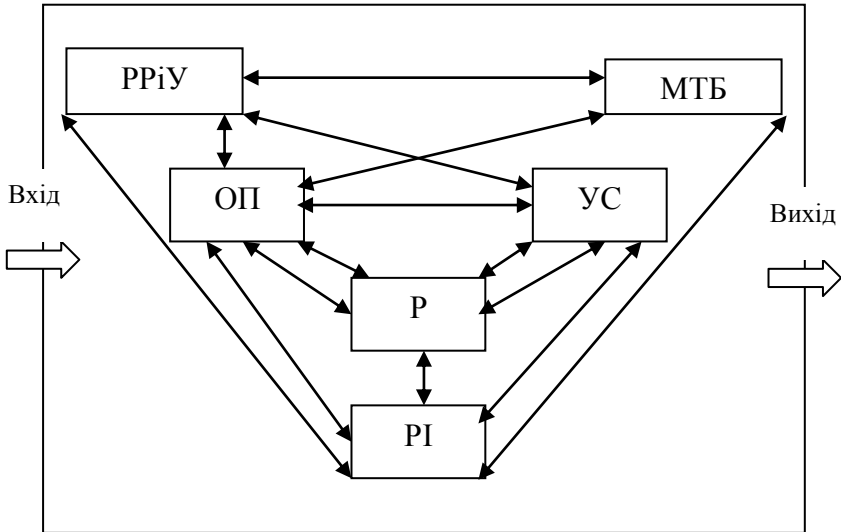


Рис 1. **Системна модель територіального рекреаційного комплексу**

PPiY — рекреаційні ресурси і умови; MTB — матеріально-технічна база рекреаційної галузі; PI - рекреаційна інфраструктура; P - рекреанти; ОП - обслуговуючий персонал; УС - управлінські системи;

→ - внутрішні зв'язки між елементами ТРК;

⇒ - зовнішні зв'язки ТРК.

рекреаційного персоналу спеціалізованих і суміжних підприємств, рівень кваліфікації і професіоналізму персоналу, забезпеченості робочою силою.

Управлінські системи забезпечують оптимальні умови ефективної діяльності інших елементів та ТРК в цілому. На них покладається розробка прогнозів рекреаційних потреб, балансів ресурсів, здійснення інформаційного, нормативно-законодавчого забезпечення та координація рекреаційної діяльності в регіоні. В якості органу управління виступають відповідні відділи при органах влади обласного, районного і місцевого рівня, дирекція туристичної бази чи підприємства, санаторію, керівник самодіяльної групи.

**Особливе значення** в характеристиці ТРК мають суспільні функції рекреаційної діяльності. Виділяють їх три групи: медико-біологічну, соціально-культурну, економічну. Цей поділ досить умовний, оскільки всі потреби суспільства взаємопов'язані та взаємозумовлені. Суть медико-біологічної функції у лікуванні та оздоровленні населення, соціально-культурної - у формуванні всебічнобічно розвиненої особистості, економічної - у простому і розширеному відтворенні робочої сили, розширенні сфери докладання праці за рахунок зайнятості в рекреаційній та супутних галузях, розвитку господарської структури рекреаційних територій як джерела фінансових надходжень для потреб регіону.

З огляду на суспільні функції та спеціалізацію рекреаційної діяльності здійснюється типізація ТРК. Вони визначають чотири основні функціональні типи ТРК: лікувальний, оздоровчий, спортивний і пізнавальний.

**За результатами** проведених досліджень пропонуємо провести класифікацію ТРК за наступними ознаками: за основними напрямками рекреаційної діяльності; за значенням (регіональне, загальнодержавне, міжнародне); за часом проведення рекреаційних занять, (довго- та короткотривалої рекреації); за мірою віддаленості від споживачів (ближні, віддалені).

**Таким чином,** системний ефект взаємодії елементів регіонального простору характеризує просторове облаштування відповідної території. В даному випадку *просторове облаштування* слід розглядати як діяльність суб'єктів управління щодо просторової конкретизації регіональної стратегії соціально-економічного розвитку, встановлення пріоритетів та форм організації території, цільового розвитку інженерно-транспортної інфраструктури. Слід зазначити, що перш за все йдеться про облаштування регіонального простору.

**Мета, принципи та завдання просторового облаштування території.** У сучасних умовах для більшості країн, в т. ч. й України, потребують вирішення і проблеми підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості території, забезпечення її соціально-економічної та екологічної безпеки, економічної й екологічної реабілітації

територій малих та середніх міст, сільських поселень, на що має бути зорієнтована концепція просторового облаштування території регіонів.

Просторове облаштування регіонів, виступаючи одним з компонентів стратегії їх сталого розвитку, має на меті *одночасне забезпечення підвищення рівня життя населення, раціональне використання території, регулювання використання природних ресурсів та захист довкілля.*

Концепція управління просторовим облаштуванням територій в контексті перспектив їх сталого розвитку повинна передбачати розробку та реалізацію заходів, що забезпечують екологічно стале та конкурентоспроможне функціонування території, її динамічний розвиток за рахунок:

- мобілізації природно-ресурсного потенціалу;
- вдосконалення господарської спеціалізації в напрямку розвитку екологічно чистих та ресурсозберігаючих технологій, підвищення ролі послуг, поглиблення природної кооперації в економічній, соціальній та екологічній сферах;
- поліпшення просторової організації господарства та розселення;
- організації мережі центрів активізації господарської діяльності; забезпечення природоохоронних заходів та розширення площ, що охороняються;
- розвитку міжнародного співробітництва в галузі охорони довкілля.

Формування високоякісного та сталого туризму. При розробці політики сталого просторового розвитку слід звернути увагу на використання можливостей для розвитку високоякісного та сталого туризму. При цьому має бути оцінена просторова сумісність на основі дотримання умов екологічних систем та визначеної допустимої кількості відвідувачів.

Санаторно-курортна система вимагає розробки особливих принципів організації, оскільки вона пов'язана, з одного боку, з експлуатацією природних зальних ресурсів, а з іншого боку, з організацією комплексного лікувального процесу. Звідси головна відмінна ознака цієї сфери - необхідність розвитку її на глибокій науковій основі.

**Формування стратегії** припускає наявність двох компонентів: плану санаторно-курортного розвитку і

структурного комплексу заходів фінансової підтримки Даний принцип застосовується при визначенні стратегії розвитку як конкретні оздоровниці, так і всієї галузі в цілому.

У програмі розвитку санаторно-курортної системи на рівні держави або регіону необхідно передбачити визначення відповідних типів (моделей) розвитку встановлення пріоритету територій і місць розвитку; визначення обсязі фінансування; позначення рамок розподілу ресурсів.

Комплекс фінансових заходів слід спрямовувати на підтримку сектори розміщення на курортах, інфраструктури курортів, проектів поліпшення системи обслуговування, а також місцевих планів сталого розвитку.

З метою ефективного функціонування курортів доцільно розробити концепцію їх розвитку, основними елементами якої є:

- концепція підприємництва (продукти курортного лікування, нові принципи курсу лікування);
- фінансова концепція (розробка бізнес-планів розвитку курорту, визначення джерел фінансування);
- концепція управління (розробка стратегії менеджменту та заходів щодо підготовки управлінських кадрів);
- концепція маркетингу (аналіз інформації про лікувальні послуги, розробка та реалізація стратегії маркетингу, формування робочої групи маркетингу на курорті).

Концепція маркетингу, що спирається на менеджерську орієнтацію суб'єктів пропозиції, є початковою точкою для кожного результативного просування курортів на ринку. Під цією концепцією на курортах мається на увазі наступне: визначення довготривалих цілей і стратегії, пристосованої до курортного ринку; використання інструментів реклами і збуту; концентрація, здійснювана відповідно до поставлених цілей.

Фінансова концепція курорту або курортної місцевості має вигляд бізнес-плану. Суспільна концепція бере до уваги лікування, послуги готелів, побуту, послуги курортникам, власників фірм, персонал і його потреби, суспільні потреби місцевого середовища і бюджетів. Концепція управління, тобто менеджмент, припускає опис стратегії, інструментів, управлінських кадрів і їх професійні підготовки, і, перш за все, кваліфікації медичного персоналу.



Таким чином, для формування стратегії розвитку курортно-туристичних іонів доцільно зосередитись на розробці таких організаційно-економічних методів:

- удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази про курорти, курортні зміни і курортно-рекреаційні регіони;
- розширення асортименту і кількості курортно-туристичної продукції;
- активне впровадження методів менеджменту і маркетингу на курортах;
- створення союзу курортів;
- організація рекламної кампанії курортно-рекреаційних регіонів.

### **Бібліографія**

1. О.С. Баб'як. **Екологічне право України**: Навч. посібник. - Атака 2000.
2. В.І. Андрейцев. **Екологічне право**: Курс лекцій: Навч. посібник. - Вентурі 1996
3. В.І. Андрейцев. **Екологічне і земельне право**. - Юрінком Інтер,- 1998
4. В.І. Андрейцев. **Екологія і закон. Екологічне законодавство України**. Книга 2. - Юрінком Інтер, - 1998
5. Ю.Д.Бойчук, М.В.Шульга, Д.С.Цалін. ВЛ.Дем'яненко. **Основи екології та екологічного права**: Навчальний посібник. - Університетська книга, - 2004
6. І.А. Дмитренко. **Екологічне право України**: Підручник.-2-е вид. - Юрінком Інтер 2001
7. В.В. Костецький. **Економіко-правові проблеми охорони і використання лісів**. - Українських Карпат, - ЦУЛ, - 2004
8. Махе М. **Екологічне право**. - Verl. Fur die Rechtsund Anwaltspraxis. - 1994
9. М.І.Камлик. **Правова база з питань екології та охорони природного середовища**: Збірник нормативних актів станом на 1 березня 2001 р. - Атака, - 2001
10. Ю.С. Шемчушенко. **Міжнародні аспекти охорони природи**. - Вища школа, - 1985.

**Рецензент д. е. н., професор Павліха Н.В.**